هەرێمی کوردستان/عـێراق

ئەنجومەنـی دادوەری

إقليم كوردستان/العراق

مـجـلـس القضاء

﴿کێشەکانی یاسای پاسپۆرتی عێراقی لە نێوان دەق و جێبەجێکردن﴾

ئەم توێژینەوە پێشکەش بە ئەنجومەنی دادوەری هەرێمی کوردستان کراوە وەکو بەشێك لە پێویستیەکانی بەرزکردنەوەی پۆلین لەپۆلینی چوارەم بۆ پۆلینی سێیەم لە پۆلینی دادوەران..

توێژەر

دادوەر/رزگار ویسی حمد

دادوەری دادگای کەتن لە عەنکاوا

سەرپەرشتیار

دادوەر/ سەرکەوت طه خۆشناو

جێگری سەرۆکی دادگای تێهەڵچوونەوەی ناوچەی هەولێر

سەرۆکی دادگای تاوانەکانی دووەمی هەولێر

١٤٤٦ کۆچی ٢٧٢٤ کوردی ٢٠٢٤ زاینی

بِسْمِ اللَّـهِ الرَّحْمَـٰنِ الرَّحِيمِ

﴿۞هو الذي جعل لكم الارض ذلولا فامشوا في مناكبها وكلوا من رزقه واليه النشور۞﴾

صدق اللة العظيم

سورة الملك،الاية ١٥

توصية المشرف

بـ ناءاً عـ لى ما جاء بكـ تاب (رئا سة محكـ مة ا ستئناف منط قة اربـ يل) بالـ عدد (٤٨٤/١/٢) في (٢٠٢٤/٦/٢٧) بخـ صوص ا شرافي عـ لى البـ حث بعـ نوان (كێ شەكانى يا ساى پا سپۆرتى عێرا قى له نـ ێوان دەق و جێ بەجێكردن) المـ قدم من قـ بل القا ضي (رز گار ويـ سي حمد) كـ جزء من متطلـ بات الترقـ ية من الـ صنف الرا بع الى الـ صنف الثا لث من صنوف القـ ضاة، وعـ ند ا شرافي عـ لى البـ حث فو جدت ان البا حث قد بذل جـ هدا كافـ يا لمعا لجة الا شكاليات القانونـ ية والعملـ ية لجواز الـ سفر العرا قي و عرض طرق معالجتـ ها واغـ نى البـ حث بالقرارات الـ صادرة لدى ا لمحاكم وحـ يث ان البـ حث قد ا ستوفى الـ شكلية والمو ضوعية و جدير بالمناقـ شة والقـ بول، و ندعوا من الله تـ عالى الموفقـ ية والنـ جاح للباحث.

مع التقدير.......

المشرف

القاضي/سركوت طه خوشناو

نائب رئيس محكمة استئناف منطقة اربيل

رئيس محكمة جنايات اربيل/الثانية

ناوەرۆك

لاپەرە	بابەت
٣-١	پێشەكی
	باسی یەكەم/ پاسپۆرت و جۆرەكانی و جیاكردنەوەی لە بەڵگەنانەكانی تری گەشتكردن و مەرجەكانی بەخشین و حالەتەكانی لێسەندنەوەی پاسپۆرت
٤ - ٥	تەوەری یەكەم/ پەرەسەندنی یاسای پاسپۆرت لەرووی مێژوویی
٦	تەوەری دووەم/ پێناسەی پاسپۆرت و جۆرەكانی و جیاكردنەوەی لە بەڵگەكانی تری گەشتكردن
٦ - ١٠	لقی یەكەم/ پێناسەی پاسپۆرت و جۆرەكانی
١١ - ١٣	لقی دووەم/ جیاكرنەوەی پاسپۆرت لە بەڵگەكانی تری گەشتكردن
١٣	تەوەری سێیەم/ مەرجەكانی بەخشین و حالەتەكانی لێسەندنەوەی پاسپۆرت
١٣-١٥	لقی یەكەم/ مەرجەكانی بەخشینی پاسپۆرتی عێراقی
١٥-١٦	لقی دووەم/ حالەتەكانی لێسەندنەوەی پاسپۆرتی عێراقی
	باسی دووەم/ تاوانەكانی هاتوو لە یاسای پاسپۆرت و چۆنیەتی جولاندنی داوا و ئەو تاوانانەی كە رێكنەخراون و بوونی فرە دەقی
١٧	تەوەری یەكەم/ تاوانەكانی هاتوو لە یاسای پاسپۆرت و چۆنیەتی جولاندنی داوا
١٧-١٩	لقی یەكەم/پێناسەی تاوان و رووكنەكانی
١٩-٢١	لقی دووەم/ تاوانەكانی هاتوو لە یاسای پاسپۆرت
٢٢-٢٤	لقی سێیەم/ چۆنیەتی جولاندنی داوا
٢٥-٢٦	تەوەری دووەم/ تاوانە رێكنەخراوەكان لە یاسای پاسپۆرتی عێراقی
٢٦-٢٨	تەوەری سێیەم/ فرە دەقی لە نێوان یاسای پاسپۆرت و یاسا بەركارەكانی تر
٢٩-٣٠	كۆتایی

سەرچاوەکان	٣١-٣٢

پێشەکی

ئەو تاوانا نەی که دەکرێ نە سەر پا سپۆرت لەو تاوانا نەن که گرن گی تاي بەتیان هە یە لەبەر ئەوەی ز یان به بەرژەوە ندی گ شتی و بەرژەوە ندی ئە ندامانی کۆ مەڵگا دە گەینێت و دەبێ تە هۆی نەمانی متما نە بەو بەڵگەنا مە گرن گە، بۆ یە یا سا دا نەری وڵا تان هە ستاون بە دا نانی دە قی یا سایی بۆ نا ساندنی ئەو تاوانا نەی که دەکرێ نە سەر پا سپۆرت و سزایان بۆ دیارکردوون.

لەبەر ئەوەی پا سپۆرت پەیوە ندی دارە بەماف و ئازادی تا کەکانی کۆ مەڵگا بۆ گە شتکردن لەنێوان وڵا تان و ئەم ما فە مافێکی دە ستوریە که لەمادەی (٤٤) ی دە ستوری سالی (٢٠٠٥) دا ئا ماژەی پێ کراوە بۆ یە یا سادانەری عێرا قی وە کو یا سادانەری هەر و ڵاتێکی تر هەڵ ساوە بە دەرکرد نی یا سای تاي بەت بە پا سپۆرت بۆ رێکخ ستنی ئەحکا مەکانی وە جۆرە کانی و شێوازی بەخ شینی (منح) وە لە هەمان کا تدا بۆ پارا ستنی یا سادانەری عێرا قی وە کو یا سا دا نەری هەر و ڵاتێکی تر هەڵ ساوە بە نا ساندنی کۆ مەڵێك کار (فـ عل) وە کو تاوان که دەکرێ نە سەر پا سپۆرت یاخود بەهۆی پا سپۆرتەوە ئەنجام دەدر ێن و یا سای تاي بەتی بۆ دەر کردووە که دوا یا سا بریتی یە لە یا سای پا سپۆرتی ژ مارە (٣٢)ی ساڵی (٢٠١٥)ی بەرکار بەڵام ئەوەی تێ بینی دەکر ێت لەو یا سایە ئەوە یە که ئەم یا سایە یا سایەکی پو خت نـ یە هەموو ئەو تاوانا نەی رێکنەخ ستووە که دەکرێ نە سەر پا سپۆرت یاخود بەهۆی پا سپۆرتەوە ئەنجام دەدر ێت بۆ یە زۆر جار تێ بینی دەکر ێت بۆ یەکلاکرد نەوەی دۆ سیەکان لەلا یەن دادگاکا نەوە پەنا بۆ دە قەکانی یا سای سزاکانی عێراقی ژمارە (١١١)ی ساڵی (١٩٦٩)ی بەرکار دەبردرێت.

گرنگی توێژینەوە:

گرن گی ئەم توێژی نەوە لەوە سەر چاوە دەگر ێت که پا سپۆرت یەکێ کە لەو بەڵگەنا مە فەرمیا نەی که دەو ڵەت دەری دە کات که پەیوە ندی دارە بە بەرژەوە ندی گ شتی وە بەرژەوە ندی تا کەکانی کۆ مەڵگا وە لە هەمان کا تدا پەیوە ندی دارە بەلا یەنی ئاسای شی دەو ڵەت هەروەها بەماف و ئازدی یەکانی تاك، بۆ یە واپێوی ست دە کات ئەم بەڵگەنامە یە بپارێزر ێت لەدە ستکاری کردن و ساختەکردن و خراپ بەکارهێنانی، ئە مەش لەرێگای هێنانەکا یەوەی دە قی یا سایی بۆ سزادانی ئەو کەسانەی بەخراپ سوود وەردەگرن لە پاسپۆرت.

كێشەی توێژینەوە

كێشەی ئەم توێژینەوە وەڵام دانەوەی ئەم پرسیارانەی خوارەوەیە:

١/ ئا یا یا ساى پا سپۆرت چارە سەری هەموو ئەو دە ستدرێژیانەی كردووە كە دەكرێ تە سەر پاسپۆرت لەڕووری كرداریەوە؟

٢/ ئا یا یا ساى پا سپۆرتی عێرا قی لەرووی كردار یەوە توو شی نەبوونی دەق دەبێ تەوە بۆ چارەسەری ئەو كێشانەی كە دەخرێنە ڕوو بۆ دادگاكان؟

٣/ ئا یا ئەو سزایانەی كە دە قەكانی یا ساى پا سپۆرت دەی سەپێنن بە سەر كە سی تاوانـ بار هاوتایە لەگەڵ تاوانە هاوشێوەكانی لە یاساكانی تردا؟

میتۆدی توێژینەوە (منهجیة البحث):

بۆ با بەتی توێژینەوە كەمان مید تۆدی شیكاریمان(المنهج التحلیـ لي) پەیڕەو كردووە، كەپـ شت دەبە ستێت بە شیكاركردنی دە قە یا ساییەكانی یا ساى پا سپۆرت و هەروەها دە قە سزاییەكانی هاتوو لە یا ساكانی تر، هەروەها شیكردنەوەی هە ندێ بر یار كە لە دادگا كانی هەرێمی كوردستان دەرچوون.

پلانی توێژینەوە:

توێژینەوەكە دابەش كراوە بەسەر دوو باس:

باسی یەكەم سێ تەوەر لەخۆ دەگرێت:

لە تەوەری یە كەم باس لە پەرە سەندی یا ساى پا سپۆرت لە رووی مـ ێژوویی و لە تەوەری دووەم پێنا سەی پا سپۆرت وجۆرە كانی و جیاكرد نەوەی لە بەڵـ گەكانی تری هاو شێوەی دە كەین و لە تەوەری سێیەم تیشك دەخەینە سەر مەرجەكانی بەخشین و لێسەندنەوەی پاسپۆرت.

باسی دووەم سێ تەوەر لەخۆ دەگرێت:

لە تەوەری یە کەم باس لەتاوا نەکانی هاتوو لە یا سای پا سپۆرت و چۆنیەتی جولا ندنی داوا دە کەین لە تەوەری دووەم باس لەو تاوانا نە دە کەین کە رێک نەخراون لە یا سای پا سپۆرت، لە تەوەری سێیەم باس لە بوونی فرە دەقی لە نێوان یاسای پاسپۆرت و یاساکانی تر دا دەکەین.

باسی یەکەم

پاسپۆرت و جۆرەکانی و جیاکردنەوەی لە بەڵگەنامەکانی تری گەشت کردن ومەرجەکانی بەخشین وحالەتەکانی لێسەندنەوەی پاسپۆرت

لە با سی یە کەم باس لە پەرە سەندنی یا سای پا سپۆرت لەرووی مە ێژوویی و پێنا سەی پا سپۆرت وجۆرە کانی و جیاکرد نەوەی لە بەڵگەنا مەکانی تری گە شتکردن و لە گەڵ مەر جە گ شتیەکانی بەخ شین و لێ سەندنەوەی پا سپۆرت لە سێ تەوەری ج یاوازدا دە کەین بەو شێوەی خوارەوە:

تەوەری یەکەم

پەرەسەندنی یاسای پاسپۆرت لەرووی مێژوویی

ئەو بە نەما یا ساییانەی کە پا سپۆرت ر ێك دە خەن وە کو هەر بە نەما یا ساییەکانی هەر ولات ێك لە ولا تانی دن یا بە چەند قۆناغ ێك تێ پەر بووە، شێوازی رێکخ ستنی بە نەما یا ساییەکانی پا سپۆرت لە هەر قۆناغ ێك لە قۆنا غەکان رەنگدا نەوەی بارووددۆخی سیا سی و کۆمەڵا یەتی و ئابووری و ڵاتی ع ێراق بووە، وە مەبە ست لە رێکخ ستنی پا سپۆرت بریتی بووە لە رێکخ ستنی گە شت کرد نی هاوڵات یان لە ووڵاتێ کەوە بۆ وو ڵاتێکی تر. لە دوای جەنگی جی هانی دووەم و دامەزرا ندنی دەو ڵەتی عێرا قی لە ساڵی (١٩٢١) یە کەمین یا سای پا سپۆرتی عێرا قی بەژمارە (٣) لە ساڵی (١٩٢١) دەر چووە، ئەم یا سایە هەڵوە شایەوە بە پێ ی یا سای پا سپۆرتی ژ مارە (٦٥)ی ساڵی (١٩٣٢)، وە دوای ئەو یا سایە یا سایەکی تر دەر چوو بە ژ مارە (٥٥)ی ساڵی (١٩٥٩) کە یا سای پێش خۆی هەڵوە شاندەوە، یا سای ژ مارە (٥٥)ی ساڵی (١٩٥٩) جۆرە کانی پا سپۆرت و رووخساری(شکل) بەڵگەنامە کەو مەر جەکانی بەخ شین و ماوەی کارپێکردنی د یاریکردبوو، هەروەها ژ مارەی لا پەرەکانی لە (٦٠) شە ست لا پەرە ز یاد کرد بوو بۆ (٨٠) هە شتا لا پەرەو ماوەی کارپێکردنی لە (٦) شەش ساڵەوە ز یاد کرد بۆ (٨) هە شت ساڵ، د یارترین شت کەتێ یدا رێکخرا بوو بریتی بوو لە ج یاوازی کردن لە ن ێوان پا سپۆرت و بەڵگەنا مەی تێ پەرین (جواز

ا لمرور) و بەڵگەنا مەی سەفەر (وثيـ قة الـ سفر)[1]، هەروەها دە سەڵاتی دا بوو بە وەز یری ناوخۆ بۆ بەخ شینی پا سپۆرت عێرا قی بە کە سانی ب یانی بۆ بەرژەوە ندی گ شتی هەروەها لێ سەندنەوەی پا سپۆرتەکە ئە گەر پێویـ ست بوو، هەروەها دە سەڵات درا بوو بە وەز یری ناوخۆ بۆ لێسەندنەوەی(سحب) پا سپۆرت لە کە سانی عێرا قی کە لەدەرەوەی ع ێراق نیـ شتەجێن ئە گەر ب ێت و گو مان کرا کە هەڵگری پا سپۆرتەکە تاوانێکی ئەنجام داوەو ز یانی بە ئا سایش و بەرژەوە ندی کۆ ماری ع ێراق گەیا ندووە و لەلا یەن دە سەڵاتی تایبەتمە ندەوە داوای لێ کراوە کە بگەڕێ تەوە بۆ و ڵات بەڵام ئەو کە سە گوێرا یەڵی فەرمانە کە نەبووە، ئەم یا سایە هەڵوە شایەوە

به پێ ی یا سای ژ مارە (٣٢)ی ساڵی (١٩٩٩)، وە یا سایەکە لە (١٥) مادە پێک هاتبوو و پێنا سەی پا سپۆرتی کرد بوو[2] رێ گای نەدەدا هیچ هاوڵات یەکی عێرا قی کە وێ نەی لە سەر پا سپۆرت

نەبێت گە شت ب کات بۆ دەرەوەی و ڵات وە لە هەمان کا تدا رێ گای نەدەدا کە ز یاتر لە پا سپۆرتێك دەرب چێت لە هەمان جۆر بۆ هەمان کەس، دوای ئەم یا سایە نیزا می پا سپۆرت بە ژ مارە (٢)ی ساڵی (٢٠١١) دەر چوو، ئەم نیزا مە پاڵپ شت بە مادەی (٨٠/برِ گەی٣) لە دە ستوری عێرا قی ساڵی (٢٠٠٥) و مادەی (٤/٦) لە یا سای پا سپۆرتی ژ مارە (٣٢)ی ساڵی (١٩٩٩) دەر چوو، د یارترین شت کە لە نیزامە کە رێک خراوە بریتی یە لە د یارییکردنی جۆرە کانی پا سپۆرت و رەن گی بەرگیان و مەر جەکانی بەخ شین و ژ مارەی لا پەرەکانی، کۆ تا یا سای پا سپۆرت بەژمارە (٣٢) لە ساڵی (٢٠١٥) دەر چوو کە لەکاتی ئێ ستا کاری پ ێدەکرێت، لە ساڵی (٢٠١٨) نیزا می ژ مارە (٧) دەر چوو پاڵپ شت بە مادەی (٨٠/برِ گەی٣) لە دە ستوری عێرا قی ساڵی (٢٠٠٥) و

مادەی (٢١) لە یا سای پا سپۆرتی ژ مارە (٣٢)ی ساڵی (٢٠١٥)، وە ئەم نیزا مە لە (٢) دوو مادە پ ێك د ێت کە لەمادەی یە کەم دە قی مادەی (١٧)ی نیزا می ژ مارە (٢)ی ساڵی (٢٠١١)ی هەڵوەشاندۆتەوە[3].

([1]) مادەی (٢) لە یاسای پاسپۆرتی عێراقی ژمارە (٥٥)ی ساڵی (١٩٥٩) هەڵوەشاوە.

([2]) مادەی (١) لە یاسای پاسپۆرتی عێراقی ژمارە (٣٢)ی ساڵی (١٩٩٩)ی هەڵوەشاوە.

([3]) مادەی (١) لە نیزامی ژمارە (٧)ی ساڵی (٢٠١٨) نیزامی هەموارکردنی نیزامی پاسپۆتی ژمارە(٢)ی ساڵی (٢٠١١).

تەوەری دووەم

پێناسەی پاسپۆرت و جۆرەكانی و جیاكردنەوەی لە بەڵگەنامەكانی تری گەشتكردن

لەم تەوەردا باسی پێناسەی پاسپۆرت و جۆرەكانی پاسپۆرت و جیاكردنەوەی لە بەڵگەنامەكانی تری گەشتكردن دەكەین لە (٢) دوو لق دا بەم شێوەی خوارەوە:

لقی یەكەم

پێناسەی پاسپۆرت وجۆرەكانی پاسپۆرت

لە ل قی یە كەم باس لە پێنا سەی پا سپۆرت لەرووی تە شریعی و فق هی و جۆرە كانی پاسپۆرت دەكەین بەو شێوەی خوارەوە:

پێناسەی پاسپۆرت:

پا سپۆرت یەكێ كە لەو بەڵگەنا مە فەرم یە گرن كەی كە دەو لەت دەری دە كات كە كە سیەتی هەڵگرە كەی تێ یدا تۆ مار دەكر یت لەرووی ناو و تە مەن و رە گەز و رەگەزنا مەی وە بەهۆ یەوە هەڵگرە كەی دەتوان یت گە شت ب كاتن لە وڵاتێ كەوە بۆ و ڵاتێكی تر بۆ یە لە بەر گرن گی ئەو بەڵگەنا مە وا پێویـ ست دە كاتن پێنا سەی ئەو بەڵگەنامە یە بكر یت بۆ ئەوەی بتوانر یت جیابكرێ تەوە لە هاو شێوەكانی، بۆ یە هەوڵ دەدە ین پێنا سەی پا سپۆرت ب كەین لەرووی تەشریعی و فقهی.

لەرووی تەشریعەوە/

مادەی (١) لە یا سای ژ مارە (٣٢)ی ساڵی (١٩٩٩)ی هەڵوە شاوە پێنا سەی پا سپۆرتی كرد بوو بەوەی كە بریتی یە لەو بەڵگەنا مەی كە دەو ڵەت دەری دە كات بۆ هاوڵا ت یەكانی بۆ مەبە ستی گە شت كردن بۆ دەرەوەی و ڵات و گەرا نەوە بۆی و تیا یدا نا سنامە و رەگەزنا مەی هەڵگرە كەی تێ یادا د یاركراوە و رێ گا دراوە بە هەڵگرە كەی پەنا ب بات بۆ دە سەڵاتی دەو لەت و دەو ڵەتی ب یانی بۆ داواكردنی یارمەتی وە هەڵگری ئەو بەڵگەنامەیە دەكەوێتە ژێر چاودێری و پاراستن.

هەروەها مادەی (١/بڕ گەی حەو تەم) لە یا سای ژ مارە (٣٢)ی ساڵی (٢٠١٥)ی بەرکار پێنا سەی پا سپۆرتی کردووە بەوەی کە بریتی یە لەو بەڵگەنامە یەی کە دەو ڵەتی عێرا قی دەری دە کات بۆ مەبەستی گەشت کردن بۆ دەرەوەی وڵات و گەڕانەوە بۆی.

بە بەراودکردنی هەردوو پێنا سە دەردە کەوێت کە ئەو پێنا سەی کە لە یا سای هەڵوە شاوەدا هاتووە پێنا سەیەکی گ شتکیر تر و یا سایی ترە لەو پێنا سەیەی کە یا سای ژ مارە (٣٢)ی ساڵی (٢٠١٥)ی بەکاردا هاتووە[٤].

لەرووی فقهی:

ز یاتر لە پێنا سەیەك هە یە بۆ پا سپۆرت لە رووی فقهـ یەوە هە ندێك پێنا سەیان کردووە کە بریتی یە لەو بەڵگەنامە یەی کە حکو مەت دەری دە کات بەناوی دەوڵە تەوە کە رێ گا بە هەڵگرە کەی دەدات گە شت بـ کات[٥] یا بریتیە یە لەو بەڵگەنا مە فەرمـ یەی کە دەو ڵەت دەیبەخ شێت لەرێگای ئەو بەڵگەنامە یە ئەو دەوڵە تە دا ندەنێت بە شوناس و رەگەزنا مەی هەڵگری بەڵگەنامە کە و هەڵگری ئەم بەڵگەنامە یە بەهۆ یەوە دەتواذ ێت گە شت بـ کات بۆ وڵا تان و پێیاندا تێپەربێت و لەکاتی پێویست وڵاتی بیانی یارمەتی پێویستی پێشکەش بکەن[٦]،

جۆرەکانی پاسپۆرت:

یا سای پا سپۆرتی عێرا قی ژ مارە (٣٢)ی ساڵی (٢٠١٥)ی بەرکار بە شێوەیەکی گ شتی پێنا سەی پا سپۆرتی کردووە[٧]، وە هەروەها ئا ماژەی بەجۆرەکانی پا سپۆرت کردووە بێ ئەوەی با سی رێکارە کانی بەخ شین و ئەو توێژا نە(فئات) بـ کات کە مافی وەر گرتنی جۆرە کانی پا سپۆرتیان هە یە، بەڵام نیزا می پا سپۆرتی ژ مارە (٢)ی ساڵی (٢٠١١)ی هەموارکراو هاتووە باسی ووردەکارییەکانی جۆرەکانی پاسپۆرتی کردووە بەو جۆرەی خوارەوە:

---

(٤) مـ قدم. ئا کام محـ سن مـ صطفى، بەڵگەنا مەکانی گە شت کردن و تایبەتمەندیـ یەمانی پارا ستنی چۆنیەتی ناسینەوەی گەشتیار، توێژینەوە، بڵاو نەکراوەتەوە(غير منشور).

(٥) رواد طه منصور، الجرائم الواقعة على جواز السفر، رسالة ماجستير، كلية الحقوق في جامعة تكريت، ٢٠٢٢، ص١٠.

(٦) د. ممدوح محـ يد ا سحاق، قوا عد الـ نع من الـ سفر، درا سة مقار نة، اطرو حة دكـ توراه، اكاديمـ ية مـ بارك للا من، كلية دراسات العليا، ٢٠٠٨، ص٤٣.

(٧) مادەی (١) لە یاسای ژمارە (٣٢)ی ساڵی (٢٠١٥)ی بەرکار.

جۆری یەکەم/ پاسپۆرتی ئاسایی:

پا سپۆرتی ئا سایی جۆرێ کە لە جۆرە کانی پا سپۆرت کە یا سای پا سپۆرتی عێرا قی لە مادەی (٢/ برِ گەی یە کەم-د) و دە قی مادەی (٢/ برِ گەی یە کەم) لە نیزا می پا سپۆرتی ژ مارە (٢)ی ساڵی (٢٠١١) ئاماژە یان پێ کردووە، ئەم پا سپۆرتە دەبەخ شرێتە هەر عێراق یەك کە قەدە غە نەکرابێت لە گە شت کردن وە هەروەها شێت نەبێت تەنها ئە گەر ب ێت و بۆمەبە ستی وەرگرتنی چارەسەر لەگەڵ بەخێوکەر رێگای پێ دەدرێت[٨].

جۆری دووەم/ پاسپۆرتی خزمەت:

پا سپۆرتی خد مە جۆرێ کە لە جۆرە کانی پا سپۆرت کە یا سای پا سپۆرتی عێرا قی لە مادەی (٢/ برِ گەی یە کەم-ج) وە دە قی مادەی (٢/ برِ گەی دووەم) لە نیزا می پا سپۆرتی ژ مارە (٢)ی ساڵی (٢٠١١) ئاماژە یان پێ کردووە، ئەم پا سپۆرتە دەبەخ شرێتە (بەرێوە بەرە گ شتیەکان، دادوەر کان، ئە ندامانی داوا کاری گ شتی لە پ لەی یەك و دوو، ئەف سەرانی سوپا و هێزە کانی ناوخۆ و هەوالگری لە پ لەی عق ید بەرەو سەرەوە، فەرماذ بەرانی سلکی کارگێری و هو نەری لە وەزارە تی دەرەوە وە هاو سەرو منا ڵەکانیان، هەروەها خاوەن پ لە تایبەتە یەکان پێش دەر چوونی نیزا می ژ مار ٢ی ساڵی ٢٠١١، ئەف سەرانی خانەنە شین بووی سوپاو هێزە کانی ناوەخۆ و هەوالگری لەپ لەی عق ید بەرەو سەرەوە)، هەروەها دە سەڵات دراوە بە وەز یری دەرەوە ئەم جۆرە پا سپۆرتە ببەخ شێت بە کە سانێك لە بەر سرو شتی ئی شەکەیان یاخود لە بەر بەرژەوەندی گشتی[٩].

جۆری سێ یەم/ پاسپۆرتی تایبەت:

مادەی (٢/بر گەی یە کەم- ج) لە یا سای پا سپۆرتی ژ مارە (٣٢)ی ساڵی (٢٠١٥) وە مادەی(٢/بر گەی سێیەم) لە نیزا می پا سپۆرتی ژ مارە(٢)ی ساڵی (٢٠١١) ئاماژە یان پێ کردووە، ئەم جۆرە پا سپۆرتە دەدر ێت بەکە سانی پ لە تای بەت و هاو سەر و منا ڵەکانیان و ئەو کە سانەی کەلە گەڵیان نی شتەجێن وە لەدوای خا نەنیش بونە یان پارێز گاری لەم پا سپۆرتە دە کەن،

([٨]) مادەی (٤) لە نیزامی پاسپۆرتی ژمارە (٢)ی ساڵی (٢٠١١) ی هەموارکراوی بەرکار.

([٩]) مادەی (١٥/برِگەی دووەم) لە نیزامی پاسپۆرتی ژمارە (٢) ی ساڵی (٢٠١١) بەرکاری هەموارکراو.

هەروەها ئەم پا سپۆرتە دەدر ێت بەو کە سانەی کە هەوا ڵەی خا نەنیش بوون کراون بە پ لەی وەز یر[١٠] پێش رێ کەوتی ٢٠٠٣/٤/٩، دە سەڵات دراوە بە وەز یری دەرەوە بە شێوەی ریز پەر(ا ستثناء) ئەم جۆرە پا سپۆرتە ببەخ شێت بەکە سانێك کە سرو شتی کارە کەیان واپێویست دەکات کە هەڵگری ئەم جۆرە پاسپۆرتە بن یاخود لەبەر بەرژەوەندی گشتی[١١].

جۆری چوارەم/ پاسپۆرتی دبلۆماسی:

مادەی (٢/بڕ گەی یە کەم- أ) لە یا سای پا سپۆرتی ژ مارە (٣٢)ی ساڵی (٢٠١٥) وە مادەی(٢/بڕ گەی چوارەم) لە نیزا می پا سپۆرتی ژ مارە(٢)ی ساڵی (٢٠١١) ئاماژە یان پێ کردووە، ئەم پا سپۆرتە دەدر ێت بە (سەرۆك کۆ مار و جێگرە کانی، سەرۆکی هەرێم، سەرۆکی ئەنجو مەنی وەزیرا نی هەرێم و جێگرە کانی، سەرۆکی ئەنجو مەنی وەز یران و جێگرە کانی، سەرۆکی پەر لەمان و ئە ندامانی پەر لەمان، سەرۆکی داد گای ئیت حادی و ئەندا مەکانی، سەرۆکی ئەنجو مەنی دادوەری، وەزیرە کانی حکو مەتی ئیت حادی و هەرێم، ئەوا نەی بە پ لەی وەز یر دا مەزراون لە حکو مەتی ئیت حادی و هەرێم، ئەمی نداری ئەنجو مەنی وەز یران و سەرۆکی د یوانی سەرۆکایەتی کۆ مار و سەرۆکی د یوانی ئەنجو مەنی نوێ نەران، راو ێژکارانی سەرۆکایەتی کۆ مار و ئەنجو مەنی وەز یران، فەرماذ بەرانی سلکی دبلۆما سی لە وەزارە تی دەرەوە وە پا شکۆکانی هو نەری و یارمەت یدەرەکانیان، ئەمی ندارانی گ شتی و یارمەت یدەرە عێراق یەکان کە لە رێکخراوە کانی عەرەبی و دەو لی حـ کومی کاردە کەن[١٢])، ئەو کە سانەی کەبا سکران پا سپۆرت بە خۆ یان و هاو سەر و منا ڵەکانیان وە هەروەها ئەوا نەی کەلە گەڵیان دەژ ین دەدر ێت وەدوای هەوا ڵەکردنیان بۆ خا نەنیش بوون پارێز گاری لە پا سپۆرتەکەیان دە کەن، ئەم جۆرە پا سپۆرتە دەکر ێت بدرێت بە پۆستە چی سیا سی لە سەر داوای وەزارە تی دەرەوە، هەروەها وەز یری دەرەوە دە سەڵاتی پ ێدراوە بە پێ ی هە ندێ رێ کار ئەم پا سپۆرتە ببەخ شێت بە کە سانێك کە سروشتی کارەکەیان یاخود بەرژەوەندی گشتی دەیخوازێت[١٣].

([١٠]) مادەی (١٦/برگەی دووەم- ب) لە هەمان نیزامی پێشوو.

([١١]) مادەی (١٦/برگەی دووەم) لە لەهەمان نیزامی پێشوو.

([١٢]) مادەی (١/بڕگەی یەکەم) لە نیزامی ژمارە (٧)ی ساڵی (٢٠١٨)ی بەرکار.

([١٣]) مادەی (١/بڕگەی پێنجەم) لە نیزامی ژمارە (٧)ی ساڵی (٢٠١٨)ی بەرکار.

نموونەی بەرگی دەرەوەی جۆرەکانی پاسپۆرتی عێراقی[١٤]

(١٤) م قدم.ئاکام مح سن م صطفی، بەڵگەنا مەکانی گە شت کردن وتایبەتمەندی یەکانی پارا ستنی و نا سینەوەی گە شتیار، بڵاونەکراوەتەوە، لا ٤٧.

لقی دووەم

جیاکردنەوەی پاسپۆرت لە بەڵگەنامەکانی تری گەشتکردن

لەکاتی ووردبوو نەوە لە پا سپۆرت تێ بینی دەکر ێت کە چەند بەڵگەنامە یەکی تر هەن کە بریتین لە بەڵگەنا مەی گە شتکردن (وثیـ قة الـ سفر) و ڕێگەپـ ێدانی تێ پەرین (جواز ا لمرور) کە لە پا سپۆرت دە چن لەرووی ئەوەی بۆ هەمان ئا مانج و مەبە ست بەکاردێن، بەڵام لەرا ستی دا سەرەڕای پێک چوونیان چەند جیاواز یەکی بەر چاو هە یە کە لەخوارەوە بەکورتی باس لە خاڵە هاوبەش و جیاوازەکانیان دەکەین:

بەڵگەنامەی گەشتکردن (وثیقة السفر):

یا سادانەری عێرا قی لە مادەی (١) بر گەی (حەو تەم) پێنا سەی بەڵگەنا مەی گە شتکردنی کردووە بەوەی کەبریتی یە (لەو بەڵگەنا مەی کە دەو ڵەت دەری دە کات بۆ گە شتکردن بۆ دەرەوەی عێراق و گەرانەوە بۆی لە هەندێ بارووودۆخی نائاسایی).

خاڵی هاوبەشی نێوان پاسپۆرت و بەڵگەنامەی گەشتکردن:

هەردوو بەڵگەنامە هاوبەشن لە چەند خاڵێك كەبریتین لەوانەی خوارەوە:

١/ هەردوو بەڵگەنامە لە لایەن وەزارەتی ناوەخۆ دەردەچن.

٢/ هەردوو بەڵگەنامە بۆ مەبەستی گەشتکردن بەکاردێت.

جیاوازی نێوان پاسپۆرت و بەڵگەنامەی گەشتکردن:

یا سادانەری عێرا قی هەڵ ساوە بەرێکخ ستنی ئەحکا مەکانی پا سپۆرت لە رووی بەخ شین و لێ سەندنەوەو ماوەی کارپێکردن و جۆرە کانی و ژ مارەی لاپەرەکانی.....هـ تد بەڵام بەپێ چەوانەوە هیچ ئەحکامێکی بەڵگەنا مەی گە شتکردنی رێکنەخ ستووە و بەجێی هێ شتووە بۆ دەرکرد نی نـ یزام و دوای دەر چوونی یا سای پا سپۆرتی ژ مارە (٣٢)ی ساڵی (٢٠١٥)ی بەکار تەنها یەك نـ یزام دەر چووە کە نیزا می ژ مارە (٧)ی ساڵی (٢٠١٨)ە یە ئەو نیزا مەش بەهیچ جۆر ێك با سی لە ئەحکا مەکانی بەڵگەنا مەی گە شتکردنی نەکردووە، تەنها جیاواز یەك کە

بکر ێت ئا ماژەی پیێ بکر ێت ئەوە یە کە بەڵگەنا مەی گە شتکردن لە بارودۆخی نائا سایی (ا ستثنائي)[١٥] دەردە چێت، ئەوەی شیاوی ئاماژەپێکرد نە تاوەکو ئێ ستا لە بەرێوەبەرایەتی پا سپۆرت ئەم جۆرە جۆرە بەڵگەنامە یە دەرنە چووە[١٦] ئە مەش دەگەرێ تەوە بۆ نەبوونی دە قی یا سایی بۆ چۆنیەتی رێکخ ستنی ئەحکامی بۆ یە پێوی ستە یاسادانەر ئەم بۆشاییە یاساییە پر بکاتەوە بەدەرکردنی نیزام.

رێگەپێدانی تێپەرین (جواز المرور):

یا سادانەری عێرا قی لە مادەی (١) بر گەی (حەو تەم) پێنا سەی بەڵگەنا مەی گە شتکردنی کردووە بەوەی کەبریتی یە (لەو بەڵگەنا مەی کە دەو ڵەت دەری دە کات بۆ گە شتکردن بۆ دەرەوەی عێراق و گەرانەوە بۆی لە هەندێ بارووودۆخی نائاسایی).

خاڵی هاوبەشی نێوان پاسپۆرت و رێگەپێدانی تێپەرین:

هەردوو بەڵگەنامە هاوبەشن لە چەند خاڵێك كەبریتین لەوانەی خوارەوە:

١/ هەردوو بەڵگەنامە لە لایەن وەزارەتی ناوەخۆ دەردەچن.

٢/ هەردوو بەڵگەنامە بۆ مەبەستی گەشتکردن بەکاردێت.

جیاوازی نێوان پاسپۆرت و رێگەپێدانی تێپەرین:

رێگەپێدانی گەشتکردن جیا دەکرێەوە لە پاسپۆرت بەم خاڵانەی خوارەوە:

١/ پا سپۆرت لە (٤٨)لا پەرە پ ێك د ێت[١٧]. بەڵام رێگەپ ێدانی گە شتکرن لە (١٦) لا پەرە پێکدێت[١٨].

٢/ ماوە ی کارپێکردنی پا سپۆرت (٨) ساڵە بۆ ئەو کە سانەی سەرووی پانزە ساڵن وە (٤) ساڵ بۆ ئەوا نەی نەگەی شتوون بە (١٥) ساڵ[١٩] بەڵام ماوە ی کارپێکردنی رێگەپ ێدانی گە شتکردن (٦) مانگە[٢٠].

([١٥]) مادەی (١) برگەی (نۆیەم) لەیاسای پاسپۆرتی ژمارە (٣٢) ی ساڵی (٢٠١٥) ی بەرکار.

([١٦]) چاوپێکەوتن لەگەڵ عمید. مریوان عبدالسلام محمد بەرێوەبەری فەرمانگەی پاسپۆرتی پارێزگای هەولێر لە رێکەوتی ٢٠٢٤/٦/١٢.

([١٧]) مادەی (٣) برگەی (یەکەم) لە هەمان یاسای پێشوو.

([١٨]) مادەی (٩) لە نیزامی ژمارە (٢)ی ساڵی (٢٠١١)ی بەرکار.

٣/ كار به پا سپۆرت دەكر ێت تاوەكو لا پەرەكانی تەواو دەب ێت یاخود ماوەی بەسەر چوونی تەواو دەب ێت بەڵام ماوەی كارپێكردنی رێگەپ ێدانی گە شتكردن تەنها یەكجارە یاخود (٦) مانگ تێپەرێت بەكار نەهێنرێت.

٤/رێگەپ ێدانی گە شتكردن دەكر ێت بدرێ تە كە سی ب یانی كە رەگەزنا مەیان ن یە و لە ع ێراق دا نی ستەجێن یاخود ئەو بیانیا نەی كە دەیا نەوێت ع ێراق جێ بێلن بەڵام ماوەی كارپێكردنی پا سپۆرتەكەیان بەسەر چووە یاخود پا سپۆرتەكەیان ونذ یان كردووە و نوێنەرا یەتی وڵاتە كەیان لەعێرا قدا ن یە لە هەمان كا تدا دەكر ێت رێگەپ ێدانی گە شتكردن بردرێ تە ئەو عێراقیا نەی كە لە دەرەوەی و ڵات نی شتەجێن و پا سپۆرتی عێراقی یان وون كرووە یاخود تێكچووە[21].

تەوەری سێیەم

مەرجەكانی بەخشین(منح) و لێسەندنەوەی(سحب) پاسپۆرتی عێراقی

لەم تەوەرەدا باس لەمەر جە گ شتیەكانی بەخ شین و حالە تەكانی لێ سەندنەوەی پاسپۆرتی عێراقی دەكەین لە(٢) دوو لق دا بەم جۆرەی خوارەوە:

لقی یەكەم

مەرجەكانی بەخشینی پاسپۆرتی عێراقی

مەرجەكانی بەخشینی پاسپۆرتی عێراقی لە یاسای پاسپۆرت و هەردوو نیزامی پاسپۆرتی عێراقی دا هاتووە وە بەشێوەیەكی گشتی ئەو كەسەی كەدواكاری پێشكەش دەكات بۆ وەرگرتنی پاسپۆرت دەبێت ئەو مەرجانەی تێدابێت:

١/ هەڵگری رەگەزنامەی عێراقی بێت[22].

٢/ شێت نەبێت[23].

---

(١٩) مادەی (٧) لە نیزامی ژمارە (٢) ی ساڵی (٢٠١١) ی بەركار.

(٢٠) مادەی (١١) لە لەهەمان نیزامی پێشوو.

(٢١) مادەی (١٠) لە هەمان نیزامی پێشوو.

(٢٢) مادەی (٤) لە نیزامی ژمارە (٢)ی ساڵی (٢٠١١)ی هەمواركراوی بەركار.

٣/ قەدەغە نەکرابێت لە گەشت کردن بۆ دەرەوەی ولات بەبریاری دادگا[٢٤].

٤/ رەزامە ندی وە لی ئەمر یاخود سەرکار(قیم) یاخود داد گای تایبەتمە ند ئە گەر ب ێت و داواکار تەمەنی نەگەیشتبووە بە (١٨) هەژدە ساڵ[٢٥].

٥/ ئامادەبوونی خودی داواکار لە پێش ئەفسەری پاسپۆرت[٢٦].

٦/ نەبوونی هەمان جۆری پاسپۆرتی کارپێکراو[٢٧].

٧/ لەکاتی نوێ کرد نەوەی پا سپۆرت بە هۆی وون کردن یان تێک چونی(تلف) بۆ جاری دووەم، دەبێت سێ مانگ تێپەربووبێت بەسەر بریاری ئیدانەکردنی داواکار[٢٨].

٨/ ئەو کە سانەی کە بەپێ ی هەردوو مادەی (١٦،١٥) لە یا سای پا سپۆرت ئیدا نە کراون پاسپۆرتیان پێ نادرێت تاوەکو ماوەی سزاکەیان تەواو دەکەن[٢٩].

سەرەڕای ئەو مەرجا نە بەڵام یا سا دا نەر هە ندێ ریز پەری کردووە لەو مەرجا نە بەو جۆرەی خوارەوە:

١/ سەبارەت بەکە سی شێت رێ گای داوە کە پا سپۆرتی پێ بدرێت ئە گەر ب ێت و گە شت کردنەکەی لەگەڵ وەلی ئەمری بێت بۆ مەبەستی وەرگرتنی چارەسەر[٣٠].

٢/ سەبارەت بەئامادەبوونی خودی داوا کار لە بەردەم ئەف سەری پا سپۆرت دە سەڵات دراوە بەبەرێوە بەری گ شتی ڕەگەزنا مە کە سەکە ببەخ شێت لەئامادەبوونی لەحا لەتی بوونی(ضرورة القصوى)[٣١].

([٢٣]) هەمان مادەی پێشوو.

([٢٤]) هەمان مادەی پێشوو.

([٢٥]) مادەی (٥/برگەی دووەم و سێیەم) لە نیزامی ژمارە (٢)ی ساڵی (٢٠١١) ی هەموارکراوی بەرکار.

([٢٦]) مادەی (٦/برگەی یەکەم) لەهەمان نیزامی پێشوو.

([٢٧]) مادەی (٣/برگەی ج) لەیاسای پاسپۆرتی عێراقی ژمارە (٣٢)ی ساڵی (٢٠١٥)ی بەرکار.

([٢٨]) مادەی (١٠/برگەی چوارەم) لە یاسای پاسپۆرتی عێراقی ژمارە (٣٢)ی ساڵی (٢٠١٥)ی بەرکار.

([٢٩]) مادەی (١٨/برگەی سێیەم) لەهەمان یاسای پێشوو.

(٣٠) مادەی (٤) لە نیزامی ژمارە (٢)ی ساڵی (٢٠١١)ی هەموارکراوی بەرکار.

(٣١) مادەی (٦) لەهەمان نیزام.

/٣ لەكاتی ئیدا نەكردنی كە سی دوا كار بەهۆی وونكردن یان تێك چوونی پا سپۆرتەكەی بۆ جاری دووەم، دە سەڵات دراوە بە وەز یری ناوەخۆ پێش تەواو بوونی ماوەی (٣) سێ مانگ پاسپۆرتێكی تازە بدرێت بەكەسی ئیدانەكراو[٣٢].

/٤ یا سادانەری عێرا قی دە سەلاتی داوە بە (سەرۆكی ئەنجو مەنی وەز یران بەرەزامە ندی ئەنجو مەنی وەز یران، وەز یری دەرەوە) بە شێوەی ریز پەر(ا ستثنائي) لەدەرەوەی مەر جەگ شتیەكان پا سپۆرتی عێرا قی ببەخ شن بەكە سانێك لە بەر سرو شتی كارە كەیان یاخود لە بەر بەرژەوەندی گشتی[٣٣].

پێوی ستە ئا ماژە بكر ێت بەوەی كە داد گای با ڵای ئیت حادی بر یاری داوە بەهەڵوە شاندنەوەی برگەی (٤)ی مادەی (١٠) لە یاسای پاسپۆرت بەهۆی نادەستوری بوونی[٣٤].

لقی دووەم

حالەتەكانی لێسەندنەوەی پاسپۆرتی عێراقی

یا سادانەری عێرا قی لە لە چەند دەقێ كی یا سای پا سپۆرتی عێرا قی ژ مارە (٣٢)ی ساڵی (٢٠١٥)ی بەركار با سی چەند حا لەتێكی كردووە كە پا سپۆرتی عێرا قی لە هەڵگرە كەی دەستێنرێتەوە، حالەتەكانیش بریتین لە:

/١ دە سەڵات دراوە بە سەرۆكی ئەنجو مەنی وەز یران بەرەزامە ندی ئەنجووە مەنی وەز یران بریار بدات بە لێ سەندنەوەی پا سپۆرتی عێرا قی لەو كە سە ناعێراق یەی كە پێ شتر لە سەر بریاری ئەو پاسپۆرتی پێدرابوو لەكاتی پێویست[٣٥].

/٢ دە سەڵات دراوە بە وەز یری ناوەخۆ كە پا سپۆرتی عێرا قی وەرگرێ تەوە لەو كە سانەی كە ئیدا نە دە كرێن بەبریاری داد گا لە تاوا نەكانی ئیر هاب و تاوا نەكانی دژ بە ئاسای شی ناوەخۆ و

(٣٢) مادەی (١٠/برگەی سێیەم) لە یاسای پاسپۆرتی ژمارە (٣٢)ی ساڵی (٢٠١٥)ی بەركار.

(٣٣) مادەی (٧) لەهەمان یاسای پێشوو، مادەكانی (١٥،١٦،١٧) لە نیزامی ژمارە(٢)یساڵی(٢٠١١).

(٣٤)م.م. ع لي ع بدالعباس ن عيم، تاملات في قانون جوازات ال سفر، اطرو حة دك توراه، مج لة درا سات الب صرة، السنة ثانية عشرة، العدد٢٥، ص٢٨٧.

(٣٥) مادەی (٧) لەیاسای پاسپۆرتی عێراقی ژمارە (٣٢)ی ساڵی (٢٠١١) بەركار.

دەرەوەی وو ڵات، دوای ئەوەی بریارە کە پ لەی ب نبڕ وەردەگر ێت و ئیدا نەکراو دەخرێ تە زیندان[٣٦].

٣/ رێ گادراوە کە پا سپۆرتەکانی جۆری (خز مەت، تای بەت، دبلۆما سی) وەربگیرێ تەوە لە هەلگرەکانی ئە گەر ب ێت هەلگری پا سپۆرتەکە ئەو سیفەتەی نەما کەپێ شتر لە سەر ئەو سیفەتە پێ یدرابوو، وە لە هەمان کا تدا رێ گا دراوە بەئەف سەری پا سپۆرت کە پا سپۆرت پوو چەڵ بکاتەوە[٣٧].

ئەوەی جێ گای سەرنجە لەبا بەتی بر یاری لێ سەندنەوەی پا سپۆرتی عێرا قی لە یا سایی پا سپۆرت ئا ماژە نەکراوە کە ئا یا بر یاری لێ سەندنەوەی پا سپۆرت شیاوی تا نە لێدا نە(ط عن) وە لە پێش چ دادگا یەك تانە کە پێ شکەش دەکر ێت، بەڵام بەگەرا نەوە بۆ دە ستوری عێرا قی[٣٨] ئەوە هەموو بریار ێك شیاوی تا نە لێدا نە و بەپیّ ی یا سای ئەنجو مەنی شورای دەو لەتی عێرا قی[٣٩] هەربریارێك کە لە فەرماذ بەرێکی دەو ڵەت یاخود دە ستەیەك لە وەزارەتێ کی ح کومی دەرب چێت و شوێنی تا نە لێدانە کەی دیار نەکرابێت ئەوە داد گای کارگێری خاوەنی تایبەتمەند یە بۆ بی نینی ئەو تانە یە، بۆ یە لەکاتی لێ سەندنەوەی پا سپۆرتی عێرا قی بەپیّ ی یاسا بەرکارەکان دەکرێت تانە بدرێت لەو بریارە لە پێش دادگای کارگێری.

سەرنجی دووەم لە سەر لێ سەندنەوەی پا سپۆرتەکانی جۆری (خد مە، تای بەت، دبلۆما سی) لە هەلگرەکانی ئە گەر ب ێت هەلگری پا سپۆرتەکە ئەو سیفەتەی نەما کەپێ شتر لە سەر ئەو سیفەتە پ ێی درا بوو، یا سای پا سپۆرت بیّ دە نگ بووە لە د یاریکردنی ئەو کە سەی کە دەسەڵاتی لێسەندنەوەی هەیە، ئایا وەزیری دەرەوەیە یاخود وەزیری ناوەخۆ.

([٣٦])مادەی(٦/برگەی دووەم) لەهەمان یاسای پێشوو.

([٣٧]) مادەی (١٨) لە نیزامی ژمارە (٢)ی ساڵی (٢٠١١)ی هەموارکراوی بەرکار.

([٣٨]) مادەی (١٠٠) لە دەستوری عێراقی ساڵی ٢٠٠٥.

([٣٩]) مادەی (٧/برگەی چوارەم) لە یاسای ئەنجومەنی شورای دەولەتی عێراق ژمارە (١٧)ی ساڵی ٢٠١٣.

باسی دووەم

تاوانەکانی هاتوو لە یاسای پاسپۆرت و چۆنیەتی جولاندنی داوا و تاوانە ڕێکنەخراوەکان و فرە دەقی لەنێوان یاسا بەرکارەکان

لە بە شی دووەم باس لە ڕێکخ ستنی تاوا نەکانی هاتوو لە یا سای پا سپۆرت و چۆنیەتی جولا ندنی داوا و ئەو تاوانا نەی دەکرێ تە سەر پا سپۆرت کە لە یا سای پا سپۆرتی ڕێک نەخراون و بوونی فرە دە قی لە نێوان یا سا بەرکارەکا ندا دە کەین لە سێ تەوەری ج یاوازدا دەکەین بەو شێوەی خوارەوە:

تەوەری یەکەم

تاوانەکانی هاتوو لە یاسای پاسپۆرتی عێراقی و چۆنیەتی جولاندنی داوا

لەم تەوەرە سەرەتا پێنا سەیەکی گ شتی تاوان و رووک نەکانی تاوان بە پێ ی یا سای سزاکانی عێرا قی، پا شان با سی رێکخ ستنی تاوا نەکانی هاتوو لە یا سای پا سپۆرت و چۆنیەتی جولاندنی داوا دەکەین لەم (٣) سێ لقەی خوارەوە:

لقی یەکەم

پێناسەی تاوان و رووکنەکانی

تاوان: یا سادانەری عێرا قی پێنا سەی تاوانی نەکردووە بەڵام لە رووی فق هی دەکر یت پێنا سەی تاوان ب کەین بەوەی بریتی یە (لە هەر کردار ێك یاخود گوفتار ێك یاخود ئاماژە یەك کە یا سادانەر سزای بۆ د یارکردووە[٤٠]، یاخود (بری تی یە لە دە ستدرێژی کردن بۆ سەرمافێك کە یا سا پارا ستوویەتی جا ئەو ما فە مافێکی گ شتی ب ێت یاخود مافێکی تای بەت[٤١] یاخود بریتی یە لە (هەر رەفتار ێك کە یا سا بە تاوانی هەژمار کردب ێت و سزای بۆ د یار کردب ێت جا رەفتارە کە ئەرێنی یا نەرێنی ب ێت[٤٢]. لەم چەند پێنا سەی سەرەوە ئەومان بۆ دەردە کەوێت بۆ ئەوەی

(٤٠) قیس لطیف کجان التمیمي، شرح قانون العقوبات العراقي، مکتبة القانونیة، بغداد، ٢٠١٩،ص٣.

(٤١) قیس لطیف کجان، هەمان سەرچاوەی پێشوو، لا٤.

(٤٢) د. فخري عبدالرزاق الحدیثي، شرح قانون العقوبات، القسم العام، مکتبة القانونیة، بغداد، ٢٠٠٧،ص١١.

کار ێك یاخود گوفتار ێك به تاوان هەژمار بکر ێت دەب ێت یا سادانەر ئەو کارە یاخود ئەو گوف تارەی بەتاوان داناب ێت و سزا شی بۆ دیارکردب ێت، ئە مەش یەکێ کە لە ب نەماکانی یا سای سزایی(لاعقاب على فعل او امتناع الا بناء على قانون ينص على تجريمه وقت.........[٤٣]).

رووک نەکانی تاوان: بۆ ئەوەی رەفتار ێك یاخود گوف تارێکی مرۆڤ به تاوان دابنر ێت پێویس ستە کۆ مەلێك مەرج و توخم لەو رەف تارە یاخود گوف تارە بێ تە دی، لەرووی یا سای سزاکانی عێرا قی بەو مەرج و تو خمە دەووتر ێت رووک نەکانی تاوان، یا سای سزاکانی عێرا قی رووکنەکانی تاوانی بەسێ روکن دیاری کردووە کەبریتین لە:

یە کەم/ رو کنی مادی: یا سای سزاکانی عێرا قی رو کنی مادی پێنا سە کردووە به (ئەنجام دا نی کار ێك کە یا سا به تاوانی دا ناوە یان نەکردنی کار ێك کە یا سا فەرمانی کردووە به کرد نی[٤٤]) رو کنی مادی تاوان له گرنگترین روک نەکانی هات نە ئاراوەی تاوا نە چونکە ناکر ێت پێ شبینی تاوانێك بکرێت بەبێ ئامادەبوونی روکنی مادی[٤٥].

دووەم/ رو کنی مەع نەوی: رو کنی مەع نەوی تاوان رو کنی دووەە می هات نە ئاراوەی تاوا نە بەهۆی ئەم روکنە تاوانەکان دابەشی دوو جۆر دەبن:

١/ تاوانی به ئەنقە ست(جر يمة عمد ية)/ ئە گەر ب ێت و ب کەری تاوان مەبە ستی تاواذ کاری (ق صد الجر مي) هەبێت لەکاتی ئەنجام دا نی تاوانە کەی ئەوە تاوانە کەی به تاوانێکی بەئەنقەست هەژمار دەکرێت[٤٦].

٢/ تاوانی بێ مەبە ست(جر يمة غيرعمد ية)/ تاوانی بێ مەبە ست دێ تە ئاراوە ئە گەر ب ێت و تاوانە کە روو یدا بەهۆی هە ڵەی بکەرە کەی یاخود بێ باکی یاخود پابەند نەبوون یا رە چاو نەکردنی یاسا و رێساو فەرمانەکان[٤٧].

([٤٣]) مادەی (١) لە یاسای سزاکانی عێراقی ژمارە (١١١)ی ساڵی (١٩٦٩) هەموارکراوی بەرکار.

([٤٤]) مادەی (٢٨) لە هەمان یاسای پێشوو.

([٤٥])د.علي حسين الخلف ود.سلطان عبدالقادرالشاوي،المبادىء العامة في قانون العقوبات،مكتبة القانونية، بغداد، بدون تاريخ نشر، ص١٣٩.

([٤٦]) مادەی (٣٤) لە هەمان یاسای پێشوو.

([٤٧]) مادەی (٣٥) لە یاسای سزاکانی عێراقی ژمارە (١١١)ی ساڵی (١٩٦٩) هەموارکراوی بەرکار.

سێیەم/ رو کنی شەرعی: بۆ ئەوەی کار ێك یاخود گوفتار ێك بە تاوان دابنر ێت پێوی ستە دەقێ کی یا سایی هەبێت کە ئەو کردارە یاخود گوف تارەی بە تاوان داناب ێت و سزا شی بۆ د یار کردب ێت، هە ندێك جار سەرەڕای بوونی هەر سێ روکنە کە ناتوانر ێت کردارە کە یاخود گوفتارە کە بە تاوان دابنر ێت بە هۆی بوونی هۆکار ێك لە هۆکارە کانی رێ گە پێدان(ا سباب اباحة[٤٨]).

لقی دووەم

تاوانەکانی هاتوو لە یاسای پاسپۆرت

یاسادانەری عێراقی تاوانەکانی پەیوەست بە پاسپۆرتی لە مادەکانی (١٠،١٥،١٦) لەیاسای پاسپۆرتی ژمارە (٣٢)ی ساڵی (٢٠١٥)ی بەرکار رێکخستووە لە دوو گرووپی جیاواز بەو جۆرەی خوارەوە:

گروپی یەکەم/ تاوانەکانی سەرپێچکردن (مخالفات):

یا سادانەری عێرا قی لە مادەی(١٠/برِ گەی دووەم) لەیا سای پا سپۆرت وون کردن و تێ کدانی پا سپۆرت بۆ جاری دووەم بە تاوانی سەرپێ چیکردن هەژماری کردووە وە سزای پێ بژاردنی بۆ د یاری کردووە، بۆ هات نەئاراوەی ئەم تاوا نە یا سادانەر تەنها دوو مەرجی د یارکردووە کە بریتین لە وون کردن یان تێ کدانی پا سپۆرتێکی کارپێکراو(النا فذ الم عول) وە بۆ جاری دووەم، بە مەش یا سادانەر بەهیچ جۆر ێك با سی رو کنی مە نوی تاوانە کەی نەکردووە، هەتا ئە گەر ب ێت و وون کردنە کە یاخود تێک چوونەکە لەدەرەوەی ئیرادەی خۆی ب ێت وە هیچ کەمتەرخەمیەکی نەبووبێت لەم کارەدا.

گرو پی دووەم/ تاوا نەکانی کەتن(جنح): یا سادانەری عێرا قی لە مادەی(١٥،١٦) لەیا سای پا سپۆرتی ژ مارە (٣٢)ی ساڵی (٢٠١٥)کۆ مەلێك کاری وە کو تاوانی کەتن (جنح) د یارکردووە وە سزای بە ندکردنی بۆ بکەرە کەی د یارکردووە، ئەو کارا نەی کە بەتاوانی کەتن هەژماری کردوون بریتین لە:

<u>یە کەم</u>/ کرین و فرۆ شتنی پا سپۆرتی عێرا قی و دەستبە سەرداگرتنی بەمەبە ستی بەکارهێنانی پێچەوانەی دەرچوونی:

---

(٤٨) د.علي حسين الخلف و د.سلطان عبدالقادر الشاوي، هەمان سەرچاوەی پێشوو.

یا سادانەری عێرا قی لە مادەی(١٥/برِ گەی یە کەم) لەیا سای پا سپۆرت کرین و فرۆ شتنی پا سپۆرتی عێرا قی و دەستبە سەرداگرتنی بۆمەبە ستی بەکارهێنانی پێ چەوانەی دەرچوونی بەتاوان هەژمارکردووە وە سزای بەندکردنی بۆ بکەرەکەی دیارکردووە.

دووەم/ تێکدان و خەوش دارکردن و پوچەڵکردنەوەی پاسپۆرتێ کارپێکراو:

یا سادانەری عێرا قی لە مادەی(١٥/برِ گەی دووەم) لەیا سای پا سپۆرت، تێ کدان و خەوش دار کردن و پوو چەڵکردنەوەی پا سپۆرتێك کە کارپێکراوە (النا فذ المف عول) بە ن یەتێکی خراپ بە تاوان هەژمار کردووە وە سزای بە ندکردنی بۆ بکەرە کەی د یارکردووە. ئەوەی جێ گای سەرنجە کە یا سادانەری عێرا قی با سی چۆنیەتی پوو چەڵکردنەوەی پا سپۆرتی نەکردووە چونکە پوو چەڵکردنەوە بەبریار دەکر ێت کە لەلا یەن کە سێکی رێ گا پ ێدراو دەرچوو بێت نەوەك بە کردارێکی مادی.

سێیەم/ جێهێ شتن یا هەوڵی جێهێ شتنی کۆ ماری ع ێراق دوای ئەوەی پێیرادەگەینرێت کە قەدەغەکراوە لەگەشت کردن یا جێهیشتنی عێراق:

یا سادانەری عێرا قی لە مادەی(١٥/برِ گەی سێیەم) لەیا سای پا سپۆرت جێهێ شتن یا هەوڵی جێهێ شتنی کۆ ماری ع ێراق دوای ئەوەی پێیرادە گەینرێت کە قەدە غەکراوە لەگە شت کردن بە تاوان هەژمار کردووە وە سزای بەندکردنی بۆ بکەرەکەی دیارکردووە.

چوارەم/ جێهێ شتن یا هەوڵی جێهێ شتنی کۆ ماری ع ێراق یاخود هاتـ نە ناوەوەی یا هەوڵی هاتـ نە ناوەوەی کۆ ماری ع ێراق لەرێگا یەك یا شوێنێکی ناتیبەتمە ند بە پشکنینی بەڵگەنامەکان:

یا سادانەری عێرا قی لە مادەی(١٥/برِ گەی چوارەم) لەیا سای پا سپۆرت جێهێ شتن یا هەوڵی جێهێ شتنی کۆ ماری ع ێراق یاخود هاتـ نە ناوەوەی یا هەوڵی هاتـ نە ناوەوەی کۆ ماری ع ێراق لەرێگا یەك یا شوێنێکی ناتیبەتمە ند بە پ شکنینی بەڵگەنا مەکان بە تاوان هەژمار کردووە وە سزای بەندکردنی بۆ بکەرەکەی دیارکردووە.

پێن جەم/ بەدە ستهێنان یاخود هەوڵ دان بۆ بەدە ستهێنانی پا سپۆرت بەبێ ئا گایی کردنی ئەفسەری پاسپۆرت سەرەڕای بونی پاسپۆرتی کارای لەهەمان جۆر:

یا سادانەری عێرا قی لە مادەی(١٦/برِ گەی یە کەم) لەیا سای پا سپۆرت بەدە ستهێنان یاخود هەوڵ دان بۆ بەدە ستهێنانی پا سپۆرت بەبێ ئا گایی کرد نی ئەف سەری پا سپۆرت سەرەرای بونی پا سپۆرتی کارای لە هەمان جۆر بە تاوان هەژمار کردووە وە سزای بە ندکردنی بۆ بکەرە کەی د یارکردووە. لەم بارە یەوە داد گای کەتن لە عەنکاوا بر یاری داوە بە ئیدا نەکردنی تۆ مەتبارێك کە هەڵ ساوە بەبەدە ستهێنانی پا سپۆرتێکی جۆری ئا سایی سەرەرای بوونی پاسپۆرتێکی تری کارا لەهەمان جۆر.

<u>شە شەم</u>/ پێ شکەش کرد نی گوف تار بەمەبە ست یا زان یاری لە فۆرمی پا سپۆرت یان لە هەر شوێنێکی تر بۆ مەبە ستی بەدە ستهێنانی پا سپۆرت پێ چەوانەی ئەحکامەکانی یاسای پاسپۆرت یاخود ساختەکردنی پەراوو بەڵگەنامەی حکومی.

یا سادانەری عێرا قی لە مادەی(١٦/برِ گەی دووەم) لەیا سای پا سپۆرت چەند حا لەتێکی تری بۆ بەدەستهێنانی پاسپۆرت دیارکردووە وەکو تاوان هەژماری کردووە کە بریتین لە:

١/ پێشکەش کردنی گوفتار.

٢/ پێشکەش کردنی زانیاری لە فۆرمی پاسپۆرت پێچەوانەی ئەحکامی یاسای پاسپۆرت.

٣/ ساختە کردنی پەراو و بەڵگەنامە حکومیەکان.

یا سادانەر لە مادەی (١٧) لەیا سای پا سپۆرت ئەحکا مەکانی هاوبە شی کردن(الا شتراك) ها ندان و یار مەتی دا نی (تحریض، مـ ساعدة) رێکخ ستووە وە هەمان سزای بـ کەری بۆ د یارکردووە. ئەوەی تێ بینی دەکر ێت یا سادانەر با سی وێ نەی سێیەمی هاوبە شی کرد نی نەکردووە بریتی یە لە رێکەوتن (اتفاق)[٤٩]بۆ ئەنجام دانی تاوان، ئەمەش وەکو کەم وکورییەك دەبینرێت لە یاساکە.

لقی سێیەم

چۆنیەتی جولاندنی داوا

لەم لـ قەدا باس لە چۆنیەتی جولا ندنی سکاڵای سزایی (شکوی الجزائـ یة) لە یا سای بنەماکانی دادگایی کردنی سزایی و یاسای پاسپۆرت دەکەین لەم (٢) دوو خاڵەی کە دێن:

---

(٤٩) مادەی (٤٨) لەیاسای سزادانی عێراقی ژمارە (١١١)ی ساڵی (١٩٦٩)ی هەموارکراوی بەرکار.

یەکەم/ جولاندنی داوای سزایی بە پێ ی یاسای بنەماکانی دادگایی کردنی سزایی

بۆ جولاّ ندی داوای سزایی پێویـ ستە هەواڵ (اخ بار) یان سکالاّیەك پێ شکەش بکر ێت یا سادانەری عێرا قی لە یا سای بـ نەماکانی داد گایی کرد نی سزایی پێنا سەی هەواڵ (اخ بار) و سکالاّی سزایی نەکردووە بەڵام دەکر ێت لەرووی فق هی پێنا سەی هەواڵ بکر ێت کە بریتی یە (لە ئاگادارکرد نەوەی دادوەری لێکۆلیـ نەوە یان لێکۆ لەرەوە یا داوا کاری گ شتی یا بنـ کەکانی پۆلیس بەرووەدانی تاوان جا ئەو تاوا نە لەدژی هەوا ڵدەر یا کە سێکی تر یا لەدژی بەرژەوە ندی گ شتی کرابـ ێت[50]) وە دەکر ێت پێنا سەی سکالاّی سزایی بکر ێت کە (بریتی یە لەو ئامرازەی کە بەکار د ێت بۆ جولا ندنی داوای سزایی وە پێ شکەش دەکر ێت لەلا یەن ئەو کە سەی کەتاوانی لەدژی ئەنجام دراوە یاخود لەلا یەن کە سی ز یان پێگەیـ شتووە لە تاوانە کە یاخود لەلا یەن بریکارەکاذ یان[51]، سکالاّی سزایی دەکر ێت بە شێوەیەکی زارە کی یاخود نو سراو پێ شکەش بە دادوەری لێکۆلیـ نەوە یان لێکۆ لەرەوە یا بەرپر سی بنـ کەی پۆلیس یا ئە ندامانی بەرزەفتی دادوەری بکرێت[52].

یا سای بـ نەماکانی داد گایی کردن جـ یاوازی کردووە لە نـ ێوان ئەو تاوانا نەی کە دەکرێ تە سەر مافێکی تایـ بەت و ئەو تاوانا نەی دەکرێ تە سەر مافێکی گ شتی، ئەم جیاواز یە کاریـ گەری هە یە لە سەر جولاّ ندنی داوای سزایی، وە دەکر ێت کاریگەرییە کەی لەم چەند خا ڵەی خوارەوە دیاربکرێت:

١/ ئەو تاوانا نەی لەدژی ماڧ تایـ بەت دە کرێن تەنها کە سی تاوان لەدژ کراو دەتواذ ێت سکالاّی سزایی[53] پێ شکەش بـ کات یاخود بریکارە کەی، بەڵام ئەو تاوانا نەی لەدژی ماڧ گ شتی دە کرێن دەکرێت هەرکەسێك داوای جولاندنی سکالاّی سزایی بکاتن.

٢/ تاوان لە سەرکراو لە ماڧ تایـ بەت پێویـ ستە لەماوەی سێ مانگ لەرێ کەوتی زا نینی بە تاوانە کە یان نەمانی بـ یانووی قەهری(عذر قـ هري)[54] سکالاّکەی پێ شکەش بـ کات بە پێ چەوانە

---

(٥٠) قیس لطیف التمیمي، شرح قانون اصول المحاكمات الجزائیة، دارالسنهوري، بیروت،٢٠٢٠،ص١٢.

(٥١) قیس لطیف التمیمي، مرجع سابق، ص١٢.

(٥٢) مادەی (١/برگەی أ) لە یاسای بنەماکانی دادگایی کردنی سزایی ژمارە(٢٣)ی ساڵی ١٩٧١.

(٥٣) مادەی (٣/أ) لە یاسای بنەماکانی دادگایی کردنی سزایی ژمارە(٢٣)ی ساڵی(١٩٧١)ی هەموارکراوی بەرکار.

سکاڵاکەی رەتدەکرێ تەوە(ر فض)، بەڵام لە ماڤی تایبەت هیچ ماوە یەك دا نەنراوە بۆ قبول کردنی و هەموو کاتێك سکاڵاکە قبولّ دەکرێت.

٣/ لەتاوانی ماڤی تایبەت ئەگەر داد خوازداوا کەی جێهێشت بۆ سێ مانگ سەردانی نەکردووە ئەوە سکاڵاکە رەتدەکرێتەوە[٥٥] و بەڵام لە تاوانی ماڤی گشتی هەتا ئەگەر داد خواز بەدوای سکاڵاکەشی دانەگەرایەوە ئەوا دادگا بەردەوام دەبێت لەسەر لێکۆڵینەوە.

٤/ تاوان لە سەرکراو لە ماڤی تایبەت دەتوانێت لە سکاڵاکەی خۆش بێت[٥٦]و داوا کە دابخرێت بەڵام لە تاوانی ماڤی گشتی هەتا ئەگەر لێخۆشبوونیش رووی دابێت سکاڵاکە داناخرێت.

دووەم/ جولاندنی داوای سزایی بە پێ ی یاسای پاسپۆرت:

یاسادانەری عێراقی لەیاسای پاسپۆرت دەسەڵاتی داوە بە دوو لایەنی تایبەت بە جوڵاندنی داوای سزایی کە ئەمانەی خوارەوەن:

<u>یەکەم/ ئەفسەری پاسپۆرت:</u>

یاسادانەری عێراقی لە مادەی (١٨/برگەی یەکەم) ی یاسای پاسپۆرت بەپێویستی دا ناوە لە سەر ئەفسەری پاسپۆرت کە هەڵبستێت بەجوڵاندنی داوای سزایی سەبارەت بەو تاوانانەی کە لە یاسای پاسپۆرت دا هاتوون، وە بەپێ ی مادەی (١/برگەی چوارەم) ئەفسەری پاسپۆرت ئەم کەسانەی خوارەوە دەگرێتەوە:

١/ بەرێوەبەری فەرمانگەی پاسپۆرت.

٢/ ئەفسەرانی پاسپۆرت.

٣/ ئەو فەرمانبەرانەی کە لە فەرمانگەی پاسپۆرت کاردەکەن.

٤/ هەرکەسێك وەزیری ناوەخۆ دەسەڵاتی دەرکردنی پاسپۆرتی پێدابێت.

---

(٥٤) مادەی (٦) لە لەهەمان یاسایرپێشوو.

(٥٥) مادەی (٨) لەهەمان یاسای پێشوو.

(٥٦) مادەی (٩/ج) لەهەمان یاسای پێشوو.

دووەم/ کەسی عێراقی لەدەرەوەی وڵات :

یا سادانەری عێرا قی لە مادەی (٩/برِ گەی دووەم) ی یا سای پا سپۆرت ئیلزا می کە سی عێرا قی کردووە کە لە دەرەوەی ع یراق ئە گەر پا سپۆرتەکەی وون کرد یاخود تێک چوو هەواڵ بدا تە فەرماذ بەری تاي بەت، هەروەك روو نە کە هەوا ڵدان یەکێ کە لە ئامرازە کانی جوڵا ندنی داوای سزایی[٥٧]، یا سادانەر ئەم کارەی بەو کە سە سپاردووە کە پا سپۆرتەکەی وون کردووو یاخود تێک چووە لە دەرەوەی و ڵات وە یا سادانەر دە سەڵاتی لێکۆلی نەوەی سەرەتایی بەخ شیووە بە فەرما بەری تاي بەت[٥٨] بۆ وەر گرتنی هەواڵە کە و دە ستکردن بە لێکۆلی نەوە سەبارەت بەهەردوو تاوانی (وونکردن وتێکدانی پاسپۆرت).

لەبەر ئەوەی پا سپۆرت بەلگەنامە یەکی فەرم یە[٥٩] و ئەو تاوانا نەی دەکرێ تە سەری کاردەکا تە سەر متما نەی گ شتی بۆ یە ئەو تاوانا نە بەتاوانی مافی گ شتی دادەنر ێت بۆ یە بەگەرا نەوە بۆ ب نەما گ شتیەکانی یا سای ب نەماکانی داد گایی کرد نی سزایی ئەوا ج گە لەو کە سانەی کە لەمادەی (١٨/برِ گەی یە کەم) دا هاتوون، هەموو کە سێك دەتواذ ێت داوای سزایی بجولێذ ێت دژی ب کەرەکانی ئەو تاوانا نەی کە لە یا سای پا سپۆرتی عێرا قی ژ مارە (٣٢)ی ساڵی (٢٠١٥)ی بەرکار دا هاتوون، جا بەهەوا ڵدان ب ێت یاخود بە پێ شکەش کرد نی سکاڵای سزایی ب ێت بەو لایانا نەی کە لە مادەی (١)ی یاسای بنەماکانی دادگایی کردنی سزایی دیاریکردوون.

تەوەری دووەم

تاوانە رێکنەخراوەکان لە یاسای پاسپۆرتی عێراقی

لەرووی کردار یەوە کۆ مەڵێك تاوان هەن کە دەکرێ نە سەر پا سپۆرت بەڵام یا سادانەری عێرا قی لەیا سای پا سپۆرتی بەرکار هیچ دەقێ کی یا سایی دا نەناوە بۆ رێکخ ستنی ئەحکا مەکانی بۆ یە دادگا کان لەکاتی یەکلاکرد نەوەی دۆ سیەکان نا چارن پەنا ب بەن بۆ ئەحکامی یا سای سزاکانی عێرا قی بۆ یەکلاکرد نەوەی دۆ سیەکان، لەم تەوەرەدا هەوڵ دەدە ین بە شێك لەو تاوانانە باس بکەین بەو جۆرەی خوارەوە:

---

(٥٧) مادەی (١) لەیاسای بنەماکانی داگایی کردنی سزایی ژمارە (٢٣)ی ساڵی (١٩٧١)ی هەموارکراوی بەرکار.

(٥٨) مادەی (٩/برگەی سێیەم) لەیاسای پاسپۆرتی ژمارە (٣٢)ی ساڵی (٢٠١٥)ی بەرکار.

(٥٩) مادەی (٢٨٨) لە یاسای سزاکانی عێراقی ژمارە (١١١) ی ساڵی (١٩٦٩)ی هەموارکراوی بەرکار.

یەکەم/ تاوانی بەکارهێنانی پاسپۆرتی ساختە:

ئەم تاوا نە لەرووی کردار یەوە ئە گەری روودا نی زۆرە، بەڵام یا سادانەر بێ دە نگ بووەو هیچ دەقێ کی یا سایی لەیا سای پا سپۆرتی بۆ تەرخان نەکردووە، بەپێ چەوانەوە یا سادانەری عێرا قی لە یا سای سزاکان[٦٠] بەکارهێنانی بەڵگەنا مەی ساختەی بەتاوان هەژمارکردووە، دادگا کان بۆ یەکلاکرد نەوەی ئەو جۆرە دۆ سیانە پ شت بە ئەحکامی مادەی (٢٩٨/٢٩٢)ی یا سای سزاکان دەبە ستن.

دووەم/ تاوانی بەکارهێنانی پا سپۆرتی رە سەنی دەر چوو بۆ کە سێك لەلا یەن کەسێکی ترەوە:

ئەم تاوا نە لەرووی کردار یەوە ئە گەری روودا نی زۆرە، بەڵام یا سادانەر بێ دە نگ بووەو هیچ دەقێ کی یا سایی لەیا سای پا سپۆرتی بۆ تەرخان نەکردووە، بەپێ چەوانەوە یا سادانەری عێرا قی لە یا سای سزاکان[٦١]، بەکارهێنانی بەڵگەنا مەی رە سەنی دەر چوو لەلا یەن کە سێکی تر بە تاوان هەژمار کردووە، لە بەر نەبوونی دەق لەیا سای پا سپۆرت داد گا بۆ یەکلاکرد نەوەی ئەو جۆرە دۆسیانە پشت بە مادەی (٢٩٩)ی یاسای سزاکان دەبەستێت.

سێیەم/ تاوانی ساختەکردنی مادی:

یەکێك لەو تاوانا نەی دەکرێ تە سەر پا سپۆرت بریتی یە لە ساختەکردن بە هەردوو جۆری مادی و مە نوی سەبارەت بە ساختەکردنی مە نوی یا سادانەری عێرا قی ئەحکا مەکانی ئەو جۆرە تاوا نەی رێکخ ستووە لەمادەی (١٦) لە یا سای پا سپۆرت بەڵام سەبارت بە ساختەکردنی مادی یا سای پا سپۆرتی عێرا قی ئەم تاوا نەی رێکنەخ ستووە لە یا سای پا سپۆرت بەڵام یا سای سزاکان ساختەکردنی مادی وە کو تاوان دا ناوە[٦٢] لەکاتی بوونی ئەو حالە تە پەنا بۆ جێ بەجێکردنی بەشی یەکەمی مادەی (٢٩٢)ی یاسای سزاکان دەبرێت.

چوارەم/ تاوانی دروستکردن(اصطناع):

---

(٦٠) مادەی (٢٩٨) لە یاسای سزاکانی عێراقی ژمارە (١١١) ی ساڵی (١٩٦٩)ی هەموارکراوی بەرکار.

(٦١) مادەی(٢٩٩) لە یاسای سزاکانی عێراقی ژمارە(١١١)ی ساڵی ١٩٦٩ی بەرکار.

(٦٢) مادەی (٢٨٩،٢٨٦) لە یاسای سزاکانی عێراقی ژمارە (١١١) ی ساڵی (١٩٦٩)ی هەموارکراوی بەرکار.

یا ساى سزاكان[٦٣] پێنا سەی درو ستكردنی كردووە بەوەی كەبریتی یە لە درو ستكردنی بەلگەنامە یەك كەپێ شتر نەبووە وە خ ستنە پاڵ كە سێك، وە درو ستكردنی پا سپۆرت یەكێ كە لەو تاوانا نەی كە ئە گەری روودا نی زۆرە بەڵام یا سای پا سپۆرتی عێرا قی رێكینەخ ستووە.

پێنجەم / تاوانی دەست بەسەرداگرتنی پاسپۆرت لەلایەن كەسێكی تر:

لەرووی كردار یەوە وا روودەدات كە كە سێك دە ست بە سەر پا سپۆرتی كە سێكی تردا بگر ێت بەبی بوونی هیچ پا ساوێكی یا سایی و لەم حاڵە تەدا یا سای پا سپۆرتی عێرا قی هیچ دەقێ كی ت ێدا ن یە كە دادگا كان بۆی بگەرێ نەوە بۆ یە لە حاڵە تەدا پەنا بۆ جێ بەجێكردنی دە قی مادەی (٤٥٢) لە یاسای سزاكانی عێراقی دەبردرێت.

تەوەری سێیەم

فرە دەقی لە نێوان یاسای پاسپۆرت و یاسا بەركارەكانی تر

لەكاتی ووردبوو نەوە لە دە قەكانی یا سای پا سپۆرتی ژ مارە (٣٢)ی ساڵی (٢٠١٥) ی بەكار و یا ساكانی تری بەركاردا تێ بینی دەكر ێت لە هە ندێك باردا ئەو تاوانا نەی كە روو یداوە دەكەوێ تە ژ ێر ركێ فی ز یاتر لە دەقێ كی یا سایی لە دوو یا سای ج یاوازدا، لەم تەوەرەدا هەوڵ دەدە ین بە شێك لەو تاوانا نە باس ب كەین و لە هەمان كا تدا ئەو دە قە یا ساییە د یار ب كەین كە پێویستە جێ بەجێ بكرێت لە كاتی بوونی فرە دەقی بەو جۆرەی خوارەوە:

یەكەم/ تاوانی تێكدان (اتلاف) پاسپۆرت:

یا سادانەری عێرا قی پێنا سەی تێ كدان و خراپ كرد نی پا سپۆرتی نەكردووە بەڵام بە گەرا نەوە بۆ فـ قە دەب ینین كە بەو جۆرە پێنا سەكراوە كە بریتی یە لە (تێ كدانی و خراپ كرد نی پاسپۆرت بەجۆرێك كە شیاوی بەكارهێنان نەبێت[٦٤]).

لەكاتی تێ كدانی پا سپۆرت بە شێوەیەكی ئەنقە ست (ع مدي) ئەوە ئەو تاوا نە دەكەوێ تە ژ ێر ركێ فی مادەی (١٥/دووەم) لە یا سای پا سپۆرت و مادەی (٢/٣٠٠) لە یا سای سزاكان وە پێویـ ستە

---

(٦٣) مادەی (٢٩١) لە یاسای سزاكانی عێراقی ژمارە (١١١) ی ساڵی (١٩٦٩)ی هەمواركراوی بەركار.

(٦٤) د.محمود نجیب حسني، علاقة السببية في قانون العقوبات، دار النهضة العربیة،القاهرة،١٩٨٣، ص١٠.

پ شت بەدەقی مادەی (٢/٣٠٠) ببە ستڕێت بۆ یەکلاکرد نەی دۆ سیەکە چونکە ئەو سزایەی کە د یاریکراوە لە مادە(٢/٣٠٠) تو ندترە لەو سزایەی کە د یارکراوە لە مادەی (١٥/دووەم) لە یاسای پاسپۆرت[٦٥].

دووەم/ تاوانی پێ شکەش کرد نی زان یاری پێ چەوانەی یا سا لە کاتی بەدە ستهێنانی پاسپۆرت:

ئەو تاوا نەی کە لە مادە (١٦/دووەم) ی یا سای پا سپۆرت ئەحکا مەکانی رێک خراوە بە تاوانی ساختەکردنی مەع نەوی هەژمار دەکر ێت کە یا سای سزاکان[٦٦] ئا ماژەی پێ کراوە، لەکاتیبوون ئەم حالە تە بە تای بەت ئە گەر تۆ مەتبار هەڵ سابێت بە بەدە ستهێنانی پا سپۆرت بەناوێك یان کە سایەتیەکی نارا ست (کاذب) ئەوە ئەو تاوا نە دەکەوێ تە ژ ێر رکێ فی مادەی (١٦/دووەم) لە یا سای پا سپۆرت و مادەی (٢٩٢) لە یا سای سزاکان وە پێوی ستە پ شت بەدەقی مادەی (٢٩٢) ببە ستڕێت بۆ یەکلاکرد نەی دۆ سیەکە[٦٧]، چونکە ئەو سزایەی کە د یاریکراوە لە مادە(٢٩٢) توندترە لە سزایەی کە دیارکراوە لە مادەی (١٦/دووەم) لە یاسای پاسپۆرت.

سێیەم/ تاوانی جێهێ شتن یان هەو ڵدان بۆ جێهێ شتن یا هات نە ژوورەوە یان هەو ڵدان بۆ هات نە ژوورەوە کۆ ماری ع ێراق لەرێگا و شوێنێك کە تای بەت نەکراوە بۆ ئەم مەبەستە:

ئەو تاوا نەی کە لە مادە (١٥/ چوارەم) ی یا سای پا سپۆرت ئەحکا مەکانی رێک خراوە لە هەمان کا تدا دەقێ کی هاو شێوەی ئەم دەقە یە لە یا سای ن شینگەی ب یانی ژ مارە (٧٦) ی ساڵی (٢٠١٧) ی بەرکار بەدی دەکر ێت و یا سادانەر لە مادەی (٣/ چوارەم) با سی ئەم حاڵە تەی کردووە و لەمادەی (٤٠)ی هەمان یا سادا سزای بۆ بکەرە کەی د یارکردووە، لەکاتی بوونی ئەم حاڵە تە پێوی ستە پ شت بە ئەحکامی مادەی (١٥/ چوارەم) لە یا سای پا سپۆرت ببە ستڕێت بۆ

([٦٥]) مادەی (١٨) بڕگەی (دووەم) لە یاسای پاسپۆرتی ژمارە (٣٢) ی ساڵی (٢٠١٥)ی بەکار.

([٦٦]) مادەی (٢٨٧) لە یاسای سزاکانی عێراقی ژمارە (١١١) ی ساڵی (١٩٦٩) ی بەرکار.

([٦٧]) مادەی (١٨) بڕگەی دووەم لە یاسای پاسپۆرتی ژمارە (٣٢) ی ساڵی (٢٠١٥) ی بەکار.

یەکلاکرد نەوەی دۆ سیەکە چونکە ئەو سزایەی کە لە یا سای پا سپۆرت دا هاتووە تو ندترە لە و سزایەی کەلە یاسای نشینگەی بیانی داهاتووە[٦٨].

([٦٨]) هەمان مادەی پێشوو.

کۆتایی

لە دوای تەواو بوونی نووسینی تۆێژینەوەکە بەپشتیوانی خودا گەیشتین بە کۆمەڵێك ئەنجام و پێشنیار لەخوارەوە لە دوو خاڵی سەربەخۆ دەیخەینە روو:

یەکەم/ ئەنجامەکان:

١/ یا سادانەر دە سەڵاتی لێکۆلیـ نەوەی سەرەتایی بەخ شیووە بە فەرماذ بەری تایـ بەت لە کاتێـ کدا بە پیّ ی یا سای بـ نەماکانی داد گایی کرد نی سزایی لێکۆلیـ نەوەی سەرەتایی تەنها دادوەرا نی لێکۆلینەوە دەتوانن ئەنجامی بدەن یاخود لێکۆڵەرەوانی دادوەری لەژێر سەرپەرشتی دادوەر.

٢/ لەبەر ئەوەی پا سپۆرت بەلگەنامە یەکی گرذ گە بۆ هاتوو چۆی هاولاتـ یان لە ذ یـوان ولاّ تان بۆ یە یا سادانەر هەڵ ساوە بە رێکخ ستنی ئەحکا مەکانی لەیا سایەکی سەربەخۆ و لە هەمان کا تدا چەندین دەقی سزایی تەرخان کردووە بۆ پاراستنی.

٣/ یا سای پا سپۆرتی عێرا قی بەرکار ئا ماژەی بە چوار جۆر لە پا سپۆرت کردووە بەبیّ ئەوەی با سی وەردەکار یەکانی نێواذ یان و چۆنیەتی بەخ شینیان بـ کات، بەڵام نیزا می پا سپۆرتی ژ مارە(٢)ی ساڵی (٢٠١١) هەموارکراو بە نیزا می ژ مارە(٧)ی ساڵی (٢٠١٨) هەڵ ساوە بەدیاریکردنی وەردە کاریی ذ یـوان هەر چوار جۆر پا سپۆرت و مەر جەکانی بەخ شینی هەر یەك لە جۆرەکان.

٤/ یا سادانەر هەڵنە ستاوە بە دەروازەکرد نی (تبو یب) ئەو ئەحکاما نەی کەبەیە کەوە پەیوە ستن لەژێر یەك ناونیشان.

٥/ یا سای پا سپۆرت دە سەڵاتی داوە بە سەرۆکی ئەنجو مەنی وەز یران و وەز یری ناوخۆ بریار بدەن بە لێ سەندنەوەی پا سپۆرتی عێرا قی بەڵام رێ گای تا نەدان لەو بر یارەی دیارنەکردووە.

٦/ ئەو تاوانا نەی کە لە یا سای پا سپۆرت رێک خراون سزاکەیان یا پێبژارد نە(غرا مة) یاخود بە ند (حبس) کردن بەڵام تاوا نەکانی هاو شێوەیان لە یا سای سزاکانی عێرا قی سزاکەیان ز یاترە و لە هەندیك بار دەگاتە زیندانی (سجن)کردن بۆ ماوە (١٥) ساڵ.

٧/كۆ مەلێك تاوان هەن كە بەهۆی پا سپۆرت دە كرێن یاخود دەكرێ نە سەر پا سپۆرت بەڵام یاسای پاسپۆرتی بەركار ئەحكامەكانی رێكنەخستوون.

٨/ یا سای پا سپۆرت رێ كەوتنی(اتفاق) وە كو وێنە یەك لە وێ نەكانی هاوبە شی كردن لە تاوان (المساهمة في الجريمة) باس نەكردووە.

٩/ بەهۆی مادەی (١٨/برِ گەی دوو) لە یا سای پا سپۆرت كە باس لە تو ندترین سزا(الا شد عقو بة) دە كاتن، بوار بۆ جێ بەجێكردنی دە قە سزاییەكانی هاتوو لە یا سای پا سپۆرت زۆر بەر تەسك بۆتەوە.

دووەم/ پێشنیارەكان:

١/ دەركرد نی نیزامێ كی تر بۆ ئا سان جێ بە جێكرد نی یا سای پا سپۆرت، بەتای بەت یا سادانەر ئەحكا مەكانی بەڵگەنا مەی گە شتكردنی (وثی قة ال سفر)ی لە یا سای پا سپۆرت رێكنەخ ستووە و بۆ نیزامی جێهێشووە.

٢/ د یاریكردنی رێكارە كانی تا نەگرتن لە بر یاری لێ سەندنەوەی پا سپۆرت، چونكە بە پێ ی مادەی(١٠٠)ی دە ستوری عێرا قی ساڵی (٢٠٠٥) هیچ بریار یًك پارێزەر بە ندی ن یە(حـ صانة) لە تانەلێدان.

٣/ رێكخ ستنی ئەحكامی تاوا نەكانی دەستبە سەرداگرتنی پا سپۆرت (اغت صاب) ودرو ستكردن پا سپۆرت (ا صطناع) و ساختەكردنی مادی و بەكارهێنانی پا سپۆرتی رە سەن لەلا یەن كە سێكی تر وە بەكارهێنانی پاسپۆرتی ساختە لە یاسای پاسپۆرت و دیاریكردنی سزا بۆیان.

٤/ ز یادكردنی وێ نەی سێیەمی هاوبە شی كردن(الم ساهمة في الجر يمة) لە ئەنجام دا نی تاوان كە بریتی یە لە رێكەوتن(اتفاق) بۆ مادەی (١٧)ی یاسای پاسپۆرتی بەركار.

٥/ دە قی مادەی (١٠/برِ گەی دووەم) هەموار بكر ێت و وون كردن و تێك چونی پا سپۆرت بۆ جاری دووەم بە تاوان دانەنرێت ئەگەر بێت و هەڵگرەكەی كەمتەرخەم نەبوو لە رووداوەكە.

سەرچاوەکان

یەکەم: قورئانی پیرۆز.

دووەم: کتێبە یاساییەکان

١- قيس كجان التميمي، شرح قانون العقوبات، مكتبة القانونية، بغداد، ٢٠١٩.

٢- فخري عبدالرزاق الحديثي، شرح قانون العقوبات، مكتبة القانونية، بغداد، ٢٠٠٧.

٣- قيس لطيف التميمي، شرح قانون اصول المحاكات الجزائية، دار السنهوري، بيروت،٢٠٢٠.

٤- ع لي ح سين الخ لف و سلطان ع بدالقادر ال شاوي، الم بادىء العا مة في قانون العقو بات، مكتبة القانونية، بغداد، بدون تأريخ نشر.

٥- محمود نجيب حسني، علاقة السببية في قانون العقوبات، دار النهضة العربية،القاهرة،١٩٨٣.

سێیەم/ توێژینەوەو نامەی ماستەرو تێزی دکتۆرا

١- ممدوح مج يد ا سحاق، قوا عد م نع من ال سفر، درا سة مقار نة، اطرو حة دك توراه، كل ية درا سات العليا، ٢٠٠٨.

٢-نـ صير مو حان شريف العـ لي ا لمالكي، الم سؤولية الجزائ ية عن ا لجرائم الما سة بجواز ال سفر، ر سالة ماجستير، معهد المعلمين للدراسات العليا، ٢٠٢٢.

٣-رواد طه منـ صور، ا لجرائم الواق عة ع لى جواز ال سفر، ر سالة ماج ستير، كل ية حـ قوق في جام عة تكريت،٢٠٢٢.

٤- ئا كام محـ سن مـ صطفى، بەڵگەنا مەکانی گە شت کردن وتایبەتمەندی یەکانی پارا ستنی و چۆنیەتی ناسینەوەی گەشتیار، توێژینەوە، ٢٠٢٣.

چوارەم: دەستور و یاساکان

١-دەستوری عێراقی ساڵی (٢٠٠٥) بەرکار.

٢- یاسای سزاکانی عێراقی ژمارە (١١١)ی ساڵی (١٩٦٩)ی هەموارکراوی بەرکار.

٣- یاسای بنەماکانی دادگایی کردنی سزایی عێراقی ژمارە (٢٣)ی ساڵی (١٩٧١)ی بەرکار.

٤-یاسای پاسپۆرتی عێراقی ژمارە (٣٢)ی ساڵی (٢٠١٥)ی بەرکار.

٥- یاسای پاسپۆرتی عێراقی ژمارە (٣٢)ی ساڵی (١٩٩٩)ی هەڵوەشاوە.

٦- یاسای پاسپۆرتی عێراقی ژمارە (٥٥)ی ساڵی (١٩٥٩)ی هەڵوەشاوە.

٧-یاسای ئەنجومەنی شورای دەوڵەتی عێراقی ژمارە (١٧)ی ساڵی (٢٠١٣)ی بەرکار.

پێنجەم: نیزامەکان

١-نیزامی پاسپۆرتی عێراقی ژمارە(٢)ی ساڵی (٢٠١١)ی هەموارکراوی بەرکار.

٢-نیزامی پاسپۆرتی عێراقی ژمارە(٧)ی ساڵی (٢٠١٨)ی بەرکار.

شەشەم: فەرهەنگەکان:

١- فەر هەنگی داد گا، دادوەر سەردار عز یز خۆ شناو، چاپی هە شتەم، کتێبخا نەی هەولێری یاسایی، ٢٠٢١.

٢- فەر هەنگی قانونی، د. نوری تا ڵەبانی، چاپی یە کەم، دەز گای چاپ و بڵاوکرد نەوەی ئاراس، هەولێر، ٢٠٠٤.

حەوتەم: گۆڤار:

م.م.ع لي ع بدالعباس ن عيم، تأملات في قانون جوازات ال سفر، اطرو حة دك توراه، مج لة درا سات البصرة، السنة ثانية عشرة، العدد ٢٥.

هەشتەم: چاوپێکەوتن:

چاوپێکەوتن لە گەڵ عم يد. مر يوان عبدال سلام مح مد بەرێوە بەری فەرماند گەی پا سپۆرتی پارێزگای هەولێر لە ٢٠٢٤/٦/١٢.